

МӨРИЙТЭЙ ТОГЛООМ ЗОХИОН БАЙГУУЛАХ ГЭМТ ХЭРГИЙГ ЗҮЙЛЧЛЭХЭД АНХААРАХ АСУУДАЛ

CRIMINIZATION ISSUES ON THE CRIME OF ORGANIZING GAMBLING

Б.Батцэрэн

*ДХИС-ийн Цагдаагийн сургуулийн Эрүүгийн эрх зүй, криминологийн
тэнхимийн дэд профессор, цагдаагийн хошууч*

Товч агуулга: Мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах гэмт хэргийг 2020 оны 1 дүгээр сарын 10-ны өдрийн Эрүүгийн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуульд хуульчилсан бөгөөд энэ төрлийн гэмт хэргийг төсөөтэй гэмт хэрэг, зөрчлөөс ялган зүйлчлэхэд анхаарах асуудлын талаар дурдсан.

Abstract: The crime of organizing gambling is legalised on the amendment of the Criminal law which is approved in January 10, 2020. This research paper stipulates the considering issues on criminalization of the crime of organizing gambling from the other crimes.

Түлхүүр үгс: Казино, мөрийтэй тоглоом, тохиолдлын шинж, азад суурилсан, ур чадварт суурилсан.

Keywords: Casino, gambling, chance, Azad-based, skill-based.

Мөрийтэй тоглоомыг зохицуулах эрх зүйн зохицуулалт нь уламжлалт хэв маягаар олон жил явж ирсэн боловч сүүлийн 20 гаруй жил интернет, харилцаа холбооны хэрэгслүүд хурдацтайгаар хөгжиж байгаа энэ үед олон улсад ээдрээтэй байдлыг бий болгож байна. Өөрөөр хэлбэл, мөрийтэй тоглоомыг интернетээр, орон зай, цаг хугацаа харгалзахгүйгээр тоглох боломж бий болж, мөрийтэй тоглоомыг зохион байгуулахад заавал орон байр, хасаа, руллет машин зэрэг биет зүйлс хэрэглэхээ больсон. Энэ нь мөрийтэй тоглоом зохион байгуулагч болон тоглогчийг олж тогтооход хүндрэлтэй болсноор барахгүй мөрийтэй тоглоомд хязгаарлалт тавих, хязгаарлалтын биелэлтийг хангахад хүндрэл үүсгэж байна.

2020 оны 1 дүгээр сарын 10-ны өдрийн Эрүүгийн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуульд:

1. “Олон нийтийн газар, эсхүл мэдээллийн технологи ашиглан ашиг олох зорилгоор шоо, хөзөр, бусад эд зүйл ашиглан үр дүнг нь урьдчилан төсөөлөх боломжгүй, аз туршиж тоглодог мөрийтэй тоглоом зохион байгуулсан бол дөрвөн зуун тавин нэгжээс арван дөрвөн мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл хоёр зуун дөчин цагаас долоон зуун хорин цаг хүртэл хугацаагаар нийтэд тустай ажил хийлгэх, эсхүл зургаан сараас гурван жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл зургаан сараас гурван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

2. Үр дүнг нь урьдчилан төсөөлөх боломжгүй, аз туршиж тоглодог хуулиар хориглосон мөрийтэй тоглоомын газар байгуулсан, эсхүл ажиллуулсан бол таван мянга дөрвөн зуун нэгжээс хорин долоон мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.” гэж заасан.

Энэхүү нэмэлт, өөрчлөлтөөр мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах гэмт хэргийн шинжийг дэлгэрэнгүй байдлаар тайлбарлахыг эрмэлзсэн бөгөөд гэмт хэргийн зорилгыг тусгасан.

Мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний шинж:

Эрүүгийн эрх зүйн ерөнхий ангийн тулгуур судлагдахууны нэг бол гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний тухай асуудал юм. Амьдрал, бодит байдалд үйлдэгдсэн хэрэг явдал Эрүүгийн хуулийн тусгай ангид заасан⁵ гэмт хэрэг мөн эсэхийг гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний тусламжтайгаар шийдвэрлэдэг.

1. Мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах гэмт хэргийн объект: Гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний объектыг тогтоох нь тухайн гэмт үйлдэл /эс үйлдэхүй/-д нийгмийн ямар төрлийн эрх ашиг, харилцаа өртсөнийг тодорхойлох боломж олгодог. Өөрөөр хэлбэл, гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний объект нь гэмт хэргийн нийгмийн хор аюулын шинж чанарыг тодорхойлох гол элемент мөн.¹¹³

Мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах гэмт хэргийн шууд объект нь мөрийтэй тоглоом зохион байгуулахыг хориглохтой холбоотой хууль тогтоомж байна.¹¹⁴ Уг гэмт хэрэг нь Эрүүгийн хуулийн 20 дугаар бүлэг олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэгт багтдаг. Мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах гэмт хэрэг нь хэн нэгний амь нас, эрүүл мэндэд шууд сөрөг нөлөө үзүүлэхгүй ч нийгмийн олон төрлийн харилцаанд аюул учруулж байна.

Мөрийтэй тоглоомын хор нөлөө нь зөвхөн мөнгө алдаад зогсохгүй, өөрийгөө үнэлэх байдал, харилцаа холбоо, бие бялдар, сэтгэцийн эрүүл мэнд, ажлын гүйцэтгэл, нийгмийн амьдралд нөлөөлдөг. Энэ нь зөвхөн мөрийтэй тоглодог хүнд төдийгүй гэр бүл, найз нөхөд, ажлын байр, нийгэмд хор хөнөөл учруулж болзошгүй юм. Түүнчлэн, сэтгэл зүйчдийн үзэж байгаагаар, мөрийтэй тоглоомын донтолт нь хэр удаан хугацаанд тоглож байгаагаас мөн сэтгэлзүйн ямар байдалтай байгаагаас тийм ч их хамаарахгүй бөгөөд донтолтын суурь үндэс нь хамгийн энгийнээр эхэлж, өөрийн гэсэн бүх зүйлээ алдах хүртэл үргэлжилдэг ажээ.

Иймд мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах гэмт хэрэг нь нийгэмд шууд ямар нэгэн үр дагавар үүсгэхгүй бөгөөд аажимдаа нийгмийн чухал харилцаануудад сөрөг нөлөө үзүүлдэг. Түүгээр ч зогсохгүй мөрийтэй тоглоомд донтсон этгээд мөрийтэй тоглоомыг асуудал гэж үздэггүй. Тэр бүү хэл мөрийтэй тоглоомтой холбогдон шоронд ял эдлэж буй хүмүүсийн 28% нь л мөрийтэй тоглоом бол асуудал гэж үзсэн байна. Тийм ч учраас мөрийтэй тоглоомд донтсон этгээдүүд эмчлүүлсэн ч 70% нь ахин донтдог байна.¹¹⁵

Мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах гэмт хэргийн объектив тал: Гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний объектив тал гэдэг нь Эрүүгийн хуулиар хамгаалагдаж байгаа нийгмийн харилцаанд /эрх ашиг, сонирхол/ халдсан гэмт этгээдийн нийгэмд аюултай үйлдэл, эс үйлдэхүй, түүний улмаас учирсан хор уршиг, тэдгээрийн хоорондох шалтгаант холбоо, гэмт хэрэг үйлдсэн, арга, газар, цаг, нөхцөл байдал, гэмт хэрэг үйлдсэн зэвсэг, хэрэгсэл зэрэг объектив шинжийг агуулсан бүрдэл хэсгийг /элементийг/ хэлнэ.¹¹⁶

Олон нийтийн газар, эсхүл мэдээллийн технологи ашиглан ашиг олох зорилгоор шоо, хөзөр, бусад эд зүйл ашиглан үр дүнг нь урьдчилан төсөөлөх боломжгүй, аз туршиж тоглодог мөрийтэй тоглоом зохион байгуулсан идэвхтэй үйлдэл байна.¹¹⁷

Гэмт хэрэг үйлдсэн гэм буруутай этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх үндэслэл, гэмт хэрэг үйлдсэн эсэхийг тогтоох гол шалгуур нь гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний объектив тал юм. Объектив талын шинжүүдийг Эрүүгийн хуулийн тусгай ангид заасан тодорхой гэмт хэргийн бүрэлдэхүүнд хэрхэн хуульчилснаас /тэдгээр нь тодорхой гэмт хэргийн бүрэлдэхүүнд хэрхэн нөлөөлж байгаагаас/ шалтгаалан:

А. Үндсэн /заавал байх/;

Б. Нэмэгдэл /туслах/ шинж гэж 2 ангилна.

Гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний объектив талын заавал байх үндсэн шинжид:

1. Гэмт үйлдэл, эс үйлдэхүй;
2. Гэмт хэргийн хор уршиг;
3. Шалтгаант холбоо хамаарна.

¹¹³ Гантөмөр Г. Гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний ерөнхий онол. УБ. 2011. 41 дэх тал.

¹¹⁴ Гантулга С., Энхболд Б. Эрүүгийн эрх зүй. Тусгай анги. Сурах бичиг. УБ. 2020. 292 дахь тал.

¹¹⁵ Мөнхцэцэг Д. Донтолт ба сэтгэлзүйн зөвлөгөө. УБ. 2019. 151 дэх тал.

¹¹⁶ Гантөмөр Г. Гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний ерөнхий онол. УБ. 2011. 61 дэх тал.

¹¹⁷ Гантулга С., Энхболд Б. Эрүүгийн эрх зүй. Тусгай анги. Сурах бичиг. УБ. 2020. 292 дахь тал.

Мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах гэмт хэргийн үндсэн бүрэлдэхүүний объектив тал нь хэлбэрийн бүрэлдэхүүнтэй. Хууль тогтоогч мөрийтэй тоглоом зохион байгуулсан, хуулиар хориглосон мөрийтэй тоглоомын газар байгуулсан, эсхүл ажиллуулсан үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцсон.

Мөрийтэй тоглоом гэж хоёр ба түүнээс дээш тооны этгээдийн хооронд буюу эсхүл тоглоомын газрын зохион байгуулагчаас тогтоосон журмын дагуу түүнтэй байгуулсан бөгөөд эрсдэлд үндэслэсэн хонжворын тухай хэлэлцээр юм. Мөрийтэй тоглоомын үр дүн нь мөнгөн буюу бусад эд хөрөнгийн үнэлгээгээр тодорхойлогдоно.¹¹⁸

Монгол Улсын хууль, тогтоомжид мөрийтэй тоглоомыг нарийвчлан тайлбарласан тодорхойлолт нь зөвхөн Эрүүгийн хууль байх бөгөөд бусад хууль тогтоомж, дүрэм, журамд мөрийтэй тоглоомыг ангилсан ангилал, шалгуур гараагүй байна.

Мөрийтэй тоглоом нь олон зуун жилийн түүхтэй бөгөөд үүнийгээ дагаад маш олон төрөлтэй. Монголд хэзрөөр мөрийцөх хэлбэрийн (Poker-Texas holdem) тоглоом ихээр тоглогдож байна¹¹⁹. Мөрийтэй тоглоомын бүх хэлбэрийг хуульчлах боломжгүй тул олон улсад мөрийтэй тоглоомыг 2 ангилалд авч үзэн хуульчилдаг. Үүнд:

- Chance-based /Тохиолдлын шинжтэй буюу азанд суурилсан/ Үр дүн нь санамсаргүй байдлаар гардаг. Тоглогч ялах уу, ялагдах уу гэдэгт нөлөөлж чадахгүй. Бүх тоглогчид ялах боломж ижил байна.
- Skill-based /Ур чадварт суурилсан/ Тоглогчийн чадвар эсвэл ур чадвар ялалт, ялагдалд нөлөөлж чадна. Ялах магадлал бүх тоглогчдын хувьд ижил байдаг. Чадвар гэдэг нь "найджартай бооцоо" гэсэн үг биш юм. Үр дүн нь хэзээ ч тодорхой байж чадахгүй.

Эрүүгийн хуульд заасан мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах гэмт хэргээс үзэхэд, бүх төрлийн мөрийтэй тоглоом зохион байгуулахыг хориглосон боловч Монгол Улсад хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа зарим нэг хууль тогтоомжид мөрийтэй тоглоомтой холбоотой ойлголт үйлчилсэн хэвээр байна. Жишээлбэл, Онцгой албан татварын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.2-т "Төлбөрт таавар, бооцоот тоглоомын үйл ажиллагаанд ашиглагдаж байгаа тусгай зориулалтын техник хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийн биет нэгж, тус үйл ажиллагааг эрхлэн явуулж байгаа хувь хүн, хуулийн этгээдийн үйл ажиллагаанд онцгой албан татвар ногдуулна", 5 дугаар зүйлийн 5.4-т "Энэ хуулийн 4.2-д заасан техник хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжид онцгой албан татвар ногдуулахдаа дараах биет нэгжийг үндэслэл болгоно:

№	Онцгой албан татвар ногдуулах барааны нэр, төрөл	Онцгой албан татвар ногдуулах биет нэгж
1.	Тоглоомын ширээ буюу электрон хүрд	1 ширхэг
2.	Автомат тоглоом	1 ширхэг
3.	Тоглоомын үр дүнг харуулсан касс буюу тотализатор	1 ширхэг
4.	Бооцоо тооцоолох букмейкерийн төв	1 ширхэг

Мөн хуулийн 6.4 дугаар зүйлд "Энэ хуулийн 4.2-т заасан тусгай зориулалтын техник хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжид дараах хэмжээгээр онцгой албан татвар ногдуулна" гэж дараах байдлаар заасан. Үүнд:

№	Онцгой албан татвар ногдуулах барааны нэр, төрөл	Биет нэгжид ногдуулах онцгой албан татварын хэмжээ /төгрөгөөр, сард/
---	--	--

¹¹⁸ Нарангэрэл С. Монгол Улсын Эрүүгийн эрх зүй. Тусгай анги. УБ. 1998. 267 дахь тал

¹¹⁹ Энхчимэг П. Мөрийтэй тоглоомын донтолын нийгэм, сэтгэл зүйн шалтгаан. 2012. 19 дэх тал

1.	Тоглоомын ширээ буюу электрон хүрд	116.000.000
2.	Автомат тоглоом	4.350.000
3.	Тоглоомын үр дүнг харуулсан касс буюу тотализатор	116.000.000
	Бооцоо тооцоолох букмейкерийн төв	116.000.000

Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.2.11-т “эд мөнгөний хонжворт сугалаа гаргах, төлбөрт таавар, бооцоот тоглоом тоглуулах үйлчилгээ үзүүлэх” үйлчилгээнд татвар ногдуулахаар заажээ.

Эрх зүйн онолын үүднээс Эрүүгийн хууль болон Онцгой албан татварын тухай хууль, Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуулиуд нь хууль зүйн хүчин чадлын хувьд тэнцүү тул дээрх хуулиудад дурдагдсан мөрийтэй тоглоомын хэлбэрүүдийг хүлээн зөвшөөрч байгаа мэт ойлгогдож байна.

Гэмт хэргийн үндсэн шинжид мөрийтэй тоглоом гэж зааж өгсөн бол хүндрүүлэх шинжид хуулиар хориглосон мөрийтэй тоглоомын газар байгуулсан, эсхүл ажиллуулсан гэж зааж өгчээ. Үүнээс харахад, үндсэн шинжээр бол бүхий л төрлийн мөрийтэй тоглоомыг хориглож байгаа бол хүндрүүлэх шинжээр зөвхөн казино байгуулахыг хориглосон байна. Учир нь одоогоор зөвхөн казино байгуулахыг 1999 оны 1 дүгээр сарын 22-ны өдөр баталсан “Казино байгуулах, ажиллуулахыг хориглох тухай” хуулиар хориглосон бөгөөд бусад төрлийн тоглоомын газруудыг хориглосон хууль байхгүй билээ. Иймд казино байгуулсан, ажиллуулсан бол хүндрүүлэх шинжээр, харин өөр бусад мөрийтэй тоглоомын газар байгуулж, ажиллуулсан бол үндсэн шинжээр зүйлчлэхээр байна.

Казино гэдэг нь үр дүнг нь урьдчилан төсөөлөх боломжгүй, аз туршсан тоглоом тоглуулдаг зориулалтын өрөө, танхим бүхий газрыг, казино тоглоом нь ширээний, слот машин, видео техник хэрэгслийн гэсэн олон төрлүүдтэй¹²⁰. Уг тодорхойлолтоос үзэхэд, казино нь зориулалтын өрөө, танхим бүхий газар байх буюу заавал ямарваа нэгэн байгууламж байхыг шаардахаар тодорхойлжээ. Энэхүү тодорхойлолтоос үзэхэд, дараах бодомж урган гарч байна. “Онлайн казино нь Монгол Улсад казино гэсэн ойлголтод хамаарагдахгүй”. Гэтэл сүүлийн жилүүдэд интернет, харилцаа холбооны хэрэгслүүд, виртуал орчин хурдацтай хөгжиж буй. Тиймээс үүнийг дагаад мөрийтэй тоглоом ч мөн адил виртуал хэлбэр лүү шилжин, олон улсад аль хэдийн онлайн казино (интернет казино, виртуал казино) гэх ойлголт хүчээ авсан байна.

“Онлайн казино” гэдэг нь уламжлалт казиногийн онлайн хувилбар юм¹²¹. Тиймээс дотоод бүтэц нь казинотой ижил төдийгүй жинхэнэ казиногоос олон давуу талтай байдаг.

Монгол Улсад өнөөдрийн байдлаар Эрүүгийн хуулийн 20.17 дугаар зүйлд заасан мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах гэмт хэргээр зүйлчилж, шүүхээс таслан шийдвэрлэсэн 27 хэрэг байгаа бөгөөд үүнээс ихэнхийг харилцаа холбооны хэрэгсэл ашиглан энэ төрлийн гэмт хэргийг үйлдсэн байна. Гэвч эдгээр нь онлайн казино гэсэн шаардлагыг хангахгүй байгаа юм. Харин нэг хэрэг нь онлайн казиногийн шаардлагыг хангахуйц бөгөөд мөрийтэй тоглоом тоглоход зориулан цахим хуудас нээж, 1 тэрбум гаруй төгрөгийг тоглогчдоос хурааж, нийт 184.518.668 төгрөгийн ашиг олсон байна. Шүүхийн шийдвэрт тусгагдсан тухайн цахим хуудаст үзлэг хийсэн мөрдөгчийн тогтоолоос харахад уг цахим хуудас нь мөрийтэй тоглоом тоглох ширээнүүд үүсгэсэн, тоглож байгаа тоглогчдын тоо, бүртгэл үүсгэсэн хэрэглэгчдийн тоо зэрэг нь харагддаг гэсэн байна. Түүнчлэн, уг сайтын үйл ажиллагаа 8 сарын хугацаанд явагдсан боловч

¹²⁰ Жанцан С. Эрүүгийн хуулийн тайлбар. УБ. 2009.

¹²¹ URL: En.wikipedia.org-аас үзэв.

184 сая гаруй төгрөгийн орлого олсон байна. Үйл ажиллагааг нийт 6 хүн бүлэглэн явуулсан байна.

Мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах гэмт хэрэг нь үндсэн болон хүндрүүлэх бүрэлдэхүүний аль аль нь хэлбэрийн бүрэлдэхүүнтэй учраас уг гэмт хэргээс шалтгаалсан хохирол, хор уршиг учирсан байхыг шаардахгүй. Тийм ч учраас шүүхээс шийдвэрлэсэн хэргүүд нь бүгд бусдад төлөх төлбөргүй буюу бусдад хохирол учруулаагүй гэж үзэж байна. Өөрөөр хэлбэл, мөрийтэй тоглоом зохион байгуулагчдад тоглогчийн зүгээс өгсөн мөнгийг хохиролд тооцохгүй байгаа юм.

Мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах гэмт хэрэг нь хэлбэрийн бүрэлдэхүүнтэй тул олсон орлогын хэмжээ гэмт хэргийн зүйлчлэлд нөлөөлөхгүй бөгөөд зөвхөн эрүүгийн хариуцлагын төрөл, хэмжээнд л нөлөөлнө.

Гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийн гэмт үйл ажиллагааны илрэх гадаад хэлбэрийг тодорхойлох объектив шинжүүдийн нэг бол гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний объектив талын нэмэгдэл шинжүүд юм. Үүнд:

- Гэмт хэрэг үйлдсэн арга;
- Гэмт хэрэг үйлдсэн газар;
- Гэмт хэрэг үйлдсэн цаг;
- Гэмт хэрэг үйлдсэн нөхцөл байдал;
- Гэмт хэрэг үйлдсэн зэвсэг, хэрэгсэл.

Тодорхой газар, цаг хугацаанд, нөхцөл байдалд, тодорхой аргаар, тодорхой аргаар, тодорхой зэвсэг, хэрэгсэл ашиглан үйлдэгдэхгүй гэмт хэрэг гэж байдаггүй. Тиймээс гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний объектив талын нэмэгдэл шинж нь бүх хэрэгт эрүүгийн эрх зүйн учир холбогдолтой бус юм.

Эрүүгийн хуульд объектив талын нэмэгдэл шинжүүдийг тодорхой нийгэмд аюултай үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцох эрүүгийн эрх зүйн гол шинж болох, төсөөтэй гэмт хэргийг ялган зүйлчлэх гол шалгуур нь болж байгаа нөхцөлд л тодорхой гэмт хэргийн бүрэлдэхүүнд хуульчилдаг бөгөөд зөвхөн энэ тохиолдолд л эрүүгийн эрх зүйн учир холбогдолтой болдог.¹²²

Тэгвэл хууль тогтоогчоос “Мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах” гэмт хэрэгт хэд хэдэн объектив талын нэмэгдэл шинжийг хуульчилсан. Үүнд:

- Гэмт хэрэг үйлдсэн газар /олон нийтийн газар/;
- Гэмт хэрэг үйлдсэн хэрэгсэл /мэдээллийн технологи ашиглан, шоо, хөзөр, бусад эд зүйл ашиглан/.

Олон нийтийн газар мөрийтэй тоглоом зохион байгуулсан гэж зочид буудал, ресторан, кино театр, бусад үзвэр үйлчилгээний газар болон үйлдвэр, аж ахуйн нэрээр халхавчлан мөрийтэй тоглоход зориулсан автомат машин, тусгай тоног төхөөрөмж бүхий өрөө, тасалгаа, орчинг бүрдүүлж, бусдыг уриалсан байж болно. Мөрийтэй тоглоомын зүйлүүд нь хөзөр, даалуу, галт болон хүйтэн зэвсэг, спортын төрлүүд, биллиард, сугалаат худалдаа зэрэг тоглоомын төрлийг хамааруулж болно.¹²³ Өөрөөр хэлбэл, дээрх газруудад мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхлэх нь мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах гэмт хэргийн үндсэн бүрэлдэхүүн болж Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 20.17 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгээр зүйлчилнэ. Учир нь мөрийтэй тоглоом зохион байгуулж буй газрын үйл ажиллагаа эрхлэх зориулалт өөр буюу анхлан тус барилга байгуулагдахдаа өөр зориулалтаар баригдсан тул казино гэсэн ангилалд багтахгүй, олон нийтийн газар гэсэн ангилалд харьяалагдана.

Мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах гэмт хэргийн субъект: Гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний заавал байх нэг элемент, эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх субъектив үндэслэл бол гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний субъект юм.

Эрүүгийн эрх зүйд гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний субьектын үндсэн /нийтлэг/ шинжийг өмнө нь онолын үүднээс тодорхойлдог. Харин Эрүүгийн хуулийн 5.1 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэгт “Гэмт хэрэг үйлдэх үед эрүүгийн хариуцлага хүлээх насанд

¹²² Гантөмөр Г. Гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний ерөнхий онол. УБ. 2011. 106 дахь тал.

¹²³ Авхиа Ж. БНМАУ-ын Эрүүгийн эрх зүй /тусгай анги/. УБ. 1979. 352 дахь тал.

хүрсэн ба хэрэг хариуцах чадвартай хүнд энэ хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ” гэж гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний субъектын үндсэн шинжүүдийг хуульчилсан байна.

Гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний субъектийн үндсэн шинжид хууль тогтоогч дараахь 3 шинжийг хамааруулжээ. Үүнд:

- Хувь хүн байх;
- Эрүүгийн хариуцлага хүлээх чадвартай байх;
- Эрүүгийн хуульд заасан насанд хүрсэн байх зэрэг болно. Эдгээрийг иш үндэс болгож, мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах гэмт хэргийн субъект хувь хүн байх шинжтэй.

Эрүүгийн эрх зүйгээр гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний субъект нь зөвхөн гэмт хэрэг үйлдсэн хувь хүн байна. Хувь хүн гэдэг нь гэмт хэрэг үйлдсэн физиологийн бие, махбодь болох тодорхой хүнийг хэлэх ба түүнийг бие хүн гэсэн ойлголтоос ялгах хэрэгтэй.¹²⁴

Мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах гэмт хэргийн субъект хэрэг хариуцах чадвартай хүн байх ёстой. Өөрөөр хэлбэл, гэмт хэрэг үйлдсэн этгээд өөрийн үйлдсэн гэмт хэргийнхээ нийгмийн хор аюулын шинж чанар, түүнээс учрах хор аюулын хэр хэмжээг ухамсарлан өөрийн үйлдэлдээ сэтгэцийн хувьд үнэлэлт дүгнэлт өгөх, үйлдлээ удирдан жолоодох улмаар гэмт хэргийн эцэст бий болох үр дагавар буюу эрүүгийн хариуцлага хүлээх чадвартай байх явдал юм. Түүнчлэн, хэрэг хариуцах чадвартай байдал нь гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний субъектийн өөр нэг шинж болох субъектийн нас гэсэн ойлголттой салшгүй уялдаа холбоотой. Гэмт хэрэг үйлдсэн этгээд эрүүгийн хуульд заасан насанд хүрч байж гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний субъект болдог. Эрүүгийн хуульд субъектын нийтлэг насны доод хязгаарыг 16 нас, цөөн тооны гэмт хэрэгт 14 нас байхаар хуульчилсан. Мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах гэмт хэргийн хувьд субъект нь 16 насанд хүрсэн байхаар хуульчилсан. Түүнчлэн, уг гэмт хэрэгт тусгай субъект шаардагдахгүй.

Мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах гэмт хэргийн субъектив талын шинж: Мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний нэг чухал шинж бол субъектив тал юм. Энэ нь тухайн гэмт хэргийн дотоод агуулгыг бүрдүүлдэг. Гэмт хэргийн субъектив тал гэдэг нь гэм буруутай этгээдээс өөрийн үйлдсэн нийгэмд аюултай үйлдэлд хандсан сэтгэхүйн харьцаа юм.

Гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний субъектив тал нь гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийн өөрийн гэмт үйл ажиллагаагаа хэрхэн ухамсарлаж хандсан сэтгэхүйн харьцааг тодорхойлох элемент бөгөөд эрүүгийн эрх зүйн шинжлэх ухаанд түүнд дараах субъектив шинжийг хамааруулна. Үүнд:

- Гэм буруу;
- Гэмт хэрэг үйлдсэн сэдэлт;
- Гэмт хэрэг үйлдсэн зорилго;
- Гэмт хэрэг үйлдэх үеийн гэмт этгээдийн сэтгэл санааны байдал зэрэг болно.

Гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний субъектив талын шинжүүд болох гэм буруу, гэмт хэрэг үйлдсэн сэдэлт, зорилго, сэтгэл санааны байдал нь гэмт этгээдээс өөрийн үйл ажиллагаанд хандаж буй харьцааг тодорхой сэтгэхүйн бие даасан үзэгдэл, ойлголтууд боловч хоорондоо харилцан уялдаа холбоотой байдаг.

Гэм буруу гэдэг нь гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийн эрүүгийн хуульд заасан өөрийн гэмт үйл ажиллагаа, тухайлбал, нийгэмд аюултай үйлдэл, эс үйлдэхүй түүний улмаас учрах хор уршгийг хэрхэн ойлгож ухамсарласан сэтгэхүйн харьцааг хэлнэ. Гэмт хэргийн субъектив талын гэм бурууг санаатай ба болгоомжгүй хэлбэр гэж ангилдаг. Мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах гэмт хэргийн субъектив тал нь гэм буруугийн санаатай хэлбэрээр илэрнэ. Өөрөөр хэлбэл, гэмт этгээд өөрийн мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах үйлдлийн нийгэмд аюултай шинжийг ухамсарлаж, түүнийг хүссэн буюу зориуд хийсэн байдаг. Түүнчлэн, эрүүгийн хуульд мөрийтэй тоглоом зохион

¹²⁴ Гантөмөр Г. Гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний ерөнхий онол. УБ. 2011. 127 дахь тал.

байгуулах гэмт хэргийн субъектив талын нэмэгдэл шинж болох субъектын зорилгыг “ашиг олох” гэж тодорхой зааж өгсөн.

Гэмт хэрэг үйлдсэн үндсэн зорилго нь гэмт этгээд гэмт хэрэг үйлдэх явцад хүрэхийг эрмэлзсэн үр дүн мөн.¹²⁵ Доктор (Sc.D), профессор С.Жанцан гэмт хэрэг үйлдсэн зорилгыг гэмт этгээдийн хэрэг үйлдээд ирээдүйд хүрч болох үр дүнгийн талаарх төсөөлөл, дүр зураг гэж тодорхойлжээ.¹²⁶ Гэмт хэрэг үйлдсэн зорилго нь Эрүүгийн хуулийн тусгай ангид заасан тодорхой гэмт хэргийн үндсэн болон хүндрүүлэх бүрэлдэхүүний шинж болгон заасан тохиолдолд субъектив талын заавал байх үндсэн шинж болдог билээ. Иймд мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах гэмт хэрэг үйлдсэн этгээд ашиг олохыг хүсэж үйлдсэн байхыг шаардана. Өөрөөр хэлбэл, гэмт этгээд ашиг олох зорилгоор мөрийтэй тоглоом зохион байгуулсан эсэхийг заавал тодруулах шаардлагатай юм.

Гэм буруугийн урьдаас төлөвлөсөн шууд санааны үед гэмт этгээд өөрийн хүссэн хор уршгийг учруулснаар түүний гэмт хэрэг үйлдсэн зорилго хэрэгжих ба уг хэрэг нь төгс үйлдэгдсэн гэмт хэрэг болно. Гэхдээ хууль тогтоогчоос уг гэмт хэргийг хэлбэрийн бүрэлдэхүүнтэйгээр тогтоосон тул заавал уг гэмт хэргийн зорилго биелсэн байхыг шаардахгүй. Өөрөөр хэлбэл, ашиг олох зорилгоор мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах үйлдэл хийхэд л хангалттай бөгөөд ашиг олсон эсэх, эсхүл хэр хэмжээ ашиг олсон бэ гэдэг нь чухал биш юм.

Дүгнэлт

Хүн төрөлхтөн үүссэн цагаас тоглож наадах, хожиж урамших чухал хэрэгцээтэй байдаг. Тоглох явцдаа өөрийн төлөвлөлийг олж авдаг. Тоглоомоороо ямар нэг үнэ бүхий зүйлийг хожино гэдэг нь тэр тоглоомоор дахин тоглох хүслийг төрүүлэх нь гарцаагүй. Мөрийтэй тоглоом нь язгууртны зугаа, ядуусын хоолоо олох арга болох шоогоор эхэлсэн түүхтэй бөгөөд хөгжлийн явцад тоглоомын олон төрөл бий болж, магадлалын онол, хөзрийн нууцад үндэслэн дэлхийн хүн амын ихээхэн хэсгийг хамарсан казиног байгуулах хүртэл хөгжсөн билээ.

Мөнгө амьдралын гол хэрэглээ, хэдийгээр мөрийтэй тоглоомоор зугаацах дүрэмтэй боловч тоглосон хэн бүхэн дотроо мөнгө хожих горьдлого найдварыг хадгалдаг. Энэ нь мөрийтэй тоглоомын өөртөө татах нууц юм. Аливаад хэт аван шунах нь амжилт бус азгүйтэл авчирдаг гэдгийг түүх бидэнд сануулдаг. Гэвч хүний хүсэл, шунал ханашгүй, харин мөрийтэй тоглоом мөнгө хожихийг л санал болгодог чимээгүй тахал билээ. Энэ 2 нийлсэнээр чөлөөт цагаа өнгөрөөхөөр эхэлсэн тоглоомдоо өөрийн мэдэлгүй донтдог.

Монгол Улсын хувьд хүн ам цөөн, эдийн засгийн хувьд эмзэг, хөгжиж буй улс тул олон нийтийг хамарч болохуйц аюултай үйл ажиллагаанаас иргэдээ хамгаалахыг зорилго болгодог. Иймд бүх төрлийн мөрийтэй тоглоомыг хориглодог.

Хэдийгээр Монгол Улсын эрх зүйн орчин улам бүр сайжирч байгаа хэдий ч иргэдийнхээ амьдралын хэв маягийн хурдацтай өөрчлөлтийг гүйцэхгүй байна. Учир нь Монгол Улсын иргэд дэлхийтэй хөл нийлүүлэн алхаж, тэдний хэрэглэдэг бүхий л зүйлийг хэрэглэх болсон.

2020 оны 1 дүгээр сарын 10-ний өдрийн Эрүүгийн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулиар нэмсэн “Мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах” гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний шинжийг нэг мөр ойлгож хэрэглэх хэрэгцээ, шаардлага үүссэн байна.

Эрүүгийн хуулийн 20.17 дугаар зүйлд заасан “Мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах” гэмт хэргийг хуульчлахдаа зөвхөн мөрийтэй тоглоом зохион байгуулсан, мөрийтэй тоглоомын газар байгуулсан, эсхүл ажиллуулсан тохиолдолд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх боломжтой, харин мөрийтэй тоглоом тоглосон

¹²⁵ Нарангэрэл С. Монгол Улсын Эрүүгийн эрх зүй. Ерөнхий анги. УБ. 1999. 182 дахь тал.

¹²⁶ Жанцан С. Монгол Улсын Эрүүгийн эрх зүйн онол. Боть I. Гэмт хэргийн тухай сургаал. УБ. 2010. 545 дахь тал.

үйлдэлд Зөрчлийн тухай хуулийн 4.7 дугаар зүйлд заасан “Мөрийтэй тоглоом тоглох” зөрчлөөр зүйлчилж, шийтгэл оногдуулна.

Дүгнэлт

Казино байгуулах, ажиллуулахыг хориглох тухай хуулиар “Хуульд өөрөөр заагаагүй бол Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт казино байгуулах, ажиллуулахыг хориглоно.”¹²⁷ “Казино гэдэг нь рулет, хөзрийн тоглоомын ширээ ба түүнчлэн тоглоомын бусад тоног төхөөрөмжөөр тоноглогдсон мөнгө ба бусад эд хөрөнгийн хонжвор зарладаг мөрийтэй эрхлэн явуулдаг тоглоомын газар, үр дүнг нь урьдчилан төсөөлөх боломжгүй эрсдэл бүхий тоглоом тоглодог зориулалтын өрөө, танхим бүхий газрыг хэлнэ.”¹²⁸ гэж тодорхойлсон байна.

Гэвч сүүлийн үед олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр зохих зөвшөөрөлтэй болон зөвшөөрөлгүй явуулж байгаа сугалаа, бооцоот таавар зэргийг хэрхэн зүйлчлэх нь тодорхойгүй байна.

Хувь хүн, байгууллага цахим хэрэгсэл ашиглан кибер орчинд ямар ч хяналтгүй сугалаа явуулж үр дүнг нь тайлагнахгүй зөвхөн ялагчийг тодруулж байгаа нь нэг талаараа мөрийтэй тоглоом зохион байгуулж, давхар залилах гэмт хэрэг үйлдэж байна. Иймд мөрийтэй тоглоом гэсэн ойлголтыг дэлгэрүүлэн тайлбарлах хэрэгцээ байна.

Өөрсдийн санаа бодол нэгдэн мөрийтэй тоглоом хэсэг бүлэг хүн тоглосон тохиолдолд зохион байгуулалтын шинж нь алдагдаж, Зөрчлийн тухай хуулиар арга хэмжээ авах боломжтой байгаа нь дээрх төрлийн гэмт хэрэг үйлдэж байгаа хүмүүсийн хувьд ял завших бүрэн боломжийг бүрдүүлсэн байна.

Ашигласан материал

- Гантөмөр Г. Гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний ерөнхий онол. УБ. 2011
- Гантөмөр Г, Гантулга С, Бат-Очир Л нар. Эрүүгийн эрх зүй: ерөнхий анги. УБ., 2020
- Гантулга С., Энхболд Б. Эрүүгийн эрх зүй: тусгай анги. Сурах бичиг. УБ. 2020
- Мөнхцэцэг Д. Донтолт ба сэтгэл зүйн зөвлөгөө. УБ. 2019
- Нарангэрэл С. Монгол Улсын эрүүгийн эрх зүй: тусгай анги. УБ. 1998.
- Энхчимэг П. Мөрийтэй тоглоомын донтолтын нийгэм, сэтгэл зүйн шалтгаан. УБ., 2012
- Авхиа Ж. БНМАУ-ын Эрүүгийн эрх зүй /тусгай анги/. УБ. 1979
- Жанцан С. Монгол Улсын эрүүгийн эрх зүйн онол. боть I. /Гэмт хэргийн тухай сургааль/. УБ. 2010
- Казино байгуулах, ажиллуулахыг хориглох тухай хууль //Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл. УБ. 1999. №3

¹²⁷ Казино байгуулах, ажиллуулахыг хориглох тухай хууль // Төрийн мэдээлэл. Эмхэтгэл. УБ. 1999. № 3.

¹²⁸ Нарангэрэл С. Эрх зүйн толь бичиг. УБ. 2008. 243 дахь тал.